

'De Morgenster'

15 juli 2018

Serie over de brief aan de Ephesiërs – eerste dienst:

'De erfenis van Jezus'

Voorganger: ds. Erik van Halsema
Organist: Klaas de Haan
Lector: Joke van de Wetering

ORDE VAN DIENST

De voorbereiding

Zingen: 'Ontwaak, o mens, de dag breekt aan' [215], *Couplet 1 tm 5*

Groet en bemoediging *Met de brief aan de Ephesiërs*

Drempelgebed

Zingen: 'God heeft het eerste woord' [513]

Kyriegebed, onderbroken door en besloten met het zingen van 301c

Gloria: 'Gij volken loof uw God en Heer' [117a]

Gesprek met de kinderen, besloten met het zingen van 'Wij gaan voor even uit elkaar'

De dienst van het Woord

Eerste schriftlezing: Spreuken 8: 1-10 en 22-36

Zingen: 'Alles uit Hem ontstaan' [703]

Tweede schriftlezing: Ephesiërs 1: 1-14

Zingen: 'Alles uit Hem ontstaan' [703]

Vervolg tweede lezing: Ephesiërs 1: 15-23

Zingen: 'Alles uit Hem ontstaan' [703]

Overweging

Zingen: 'Uit uw verborgenheid' [500], *Couplet 1, 2 en 5*

De dienst van gebeden en gaven

Dankgebed, voorbeden, stil gebed en Onze Vader

Slotlied: 'Zou ik niet van harte zingen' [903], *Couplet 1, 2 en 3*

Zending en zegen, *geformuleerd vanuit Ephesiërs 6:23*

Gemeente: gezongen Amen

Inleiding op het thema van de dienst

Vanmorgen is het de eerste dienst in een zomerserie rond de brief aan de Ephesiërs.

Geen gemakkelijke brief, zo zullen we zien. Bij de voorbereiding kwam ik er achter dat ik nog niet de helft kwijt kon van wat ik eigenlijk wilde vertellen. Daarom is het goed te weten dat we een langere adem hebben, met wel vier zondagmorgens.

Ik zal mij vanmorgen concentreren op de eerste veertien verzen van hoofdstuk 1, en daaruit twee beelden halen. We zullen zien dat de schrijver in deze dankzegging zich als het ware op een verhoogde plek zet, waarvandaan hij tot iedereen roept die het maar horen wil: kom eens kijken wat ik heb ontdekt! Doe jij ook mee?

OVERWEGING

Het was vorige week precies een jaar dat ik uw predikant mocht zijn, en al op vele zondagen heb ik geprobeerd om, samen met u, de rijkdom van de Schrift te ontsluiten. Bijna altijd heeft een evangeliëlezing centraal gestaan: vooral teksten uit Matteüs en Marcus, en een enkele keer ook Lucas of Johannes. Verder hadden we een hele serie uit het boek Genesis. Maar ik moet u eerlijk bekennen dat ik dit seizoen niet eerder zo geworsteld heb met de vraag wat ik u zou kunnen meegeven, en hoe, als nu. Wat zit in de weg? Om te beginnen de stijl van de taal. Het eerste deel van het eerste hoofdstuk van de brief aan de Ephesiërs bestaat eigenlijk maar uit één zin. Als hoorder verlies je je weg in deze taal. Het is ook bijna onmogelijk om de oorspronkelijke taal in goed Nederlands te vertalen want de schrijver die stapelt allerlei woorden op elkaar zonder dat het echt duidelijk is wat bij wat hoort. In dit geval is vertalen meteen uitleggen. Totaal anders dus dan de eenvoudige en heldere taal die we de afgelopen weken uit het evangelie van Markus hoorden. Je vraagt je in dit geval echt af: hoe hebben de oorspronkelijke hoorders van deze brief dat gedaan? Snapten zij het direct? Bij een commentator las ik het volgende. Hij zei: meestal concluderen we uit deze moeilijke taal dat het oorspronkelijke gehoor uit ontwikkelde mensen zal hebben bestaan, want anders kun je toch niet met deze taal aankomen? Maar dan zegt hij, en daar moest ik hartelijk om lachen: dit is een onterechte aanname, denk maar aan al die dominees die over de hoofden van hun gehoor heen praten! [1]

Misschien is dat inderdaad wel aan de hand in deze brief. Hier is iemand aan het woord die zo gegrepen is door wat hij wil overbrengen, iemand die er zelf zó enthousiast over is, dat hij literair gesproken helemaal los gaat, woorden en bepalingen gaat stapelen zonder te bedenken: ben ik nog wel helder? Dit is trouwens één van de redenen waarom ik niet kan geloven dat deze brief ooit door Paulus zelf geschreven is. Natuurlijk, ook in de brieven die ongetwijfeld van deze apostel afkomstig zijn komen zinnen voor die je een tweede keer moet lezen, maar je proeft steeds dat Paulus wel dicht bij zijn gehoor blijft, hij zorgt er ook stilistisch voor dat we wakker blijven. Maar de schrijver van de brief aan de Ephesiërs, vast en zeker een leerling van Paulus, die doet dat niet. Die heeft een eigen stijl. Laat ik het verduidelijken met een beeld. Het is of die leerling van Paulus een wandelaar is die zich op de top van een berg bevindt. Vanaf zijn hoge plek kan hij alle kanten overzien. Het is een adembenemend schouwspel dat zijn ogen zien. En dan begint hij te roepen, alle kanten op, hoe geweldig dit wel niet is, zonder zich er om te bekommeren of de mensen hem wel kunnen horen en verstaan. Paulus is een heel ander soort wandelaar. Die loopt als het ware over ruig terrein, heeft een paar mensen meegenomen, en voert voortdurend een gesprek met hem. Zij hebben vragen, problemen, soms vragen waar Paulus nog helemaal niet eerder over heeft nagedacht, maar al wandelend formuleert hij een antwoord, doet hij een voorstel. En soms gaat het van de hak op de tak, of maakt hij een zin niet af. Dat is Paulus. In de brieven van Paulus vind je theologie in wording, de brief aan de Ephesiërs is eerder een kleine catechismus: een afgerond geheel. Allerelei dingen waar een jaar of twintig, dertig eerder, Paulus voor heeft moeten knokken, de rechtvaardiging uit het geloof, dat Joden en heidenen samen toegang hebben tot God, dat is hier als het ware reeds verteerd, en daar bouwt die schrijver onder de naam van Paulus op voort. En hij zet er dan in het eerste vers gewoon de naam van zijn leermeester boven. Zo gebeurde dat wel vaker in die tijd. Dat vond niemand vreemd. Iets als auteursrecht bestond nog niet in de eerste eeuwen van onze jaartelling.

Wat ik nu wil gaan doen is een paar thema's uit hoofdstuk één naar voren halen. Alles bij elkaar zal het een beetje collage-achtig zijn. En als het amen geklonken heeft dan zullen we lied 500 zingen, een meer meditatief lied waarmee we weer met beide benen op de grond kunnen komen. En later deze zomer, op 29 juli, 5 augustus en 9 september zullen we dan waarschijnlijk op dezelfde manier andere hoofdstukken uit deze brief lezen. Nu dus Ephesiërs één. Ik haal er zoals gezegd slechts een paar beelden uit, want anders wordt het veel te veel.

Het eerste beeld dat mij trof is te vinden in die lange dankzegging waar Paulus mee begint. Die begint in vers 3 met de woorden '*Gezegend zij de God en Vader van onze Heer Jezus Christus*', en gaat eigenlijk in één lange zin door tot en met vers 14. Zo'n dankzegging, dat is een echte Joodse manier van spreken. Orthodoxe Joden beginnen elke dag met een dankzegging, maar dan wel wat korter. In christelijke gebedenboeken wordt precies dezelfde vorm gebruikt. Die vorm die doet wat met ons. Als je bij het begin van de dag maar ook op latere momenten God dankt, dan komt de dag in een bijzonder licht te staan. U moet het zelf maar eens proberen. Voor mij springt er in die lange dankzegging allereerst dit beeld uit, namelijk dat God al voor de grondlegging van de wereld mensen uitgekozen heeft, en wel in Jezus. En dat hele gebeuren is dan een uiting van liefde, zo staat er. Stel dat de eerste hoorders van deze brief een beetje op de hoogte waren van de Griekse filosofie, dan zal deze zin voor hen als een grote verrassing zijn gekomen. Op school hadden zij mogelijk geleerd dat alles is ontstaan uit aarde, water, wind en vuur. Maar die leerling van Paulus die voegt daar iets heel anders aan toe, namelijk de liefde. In onze taal zouden wij zeggen: de hele schepping, de hele kosmos is ontstaan uit liefde, is aangelegd op liefde en is bestemd om tot liefde te worden. Als wij dat beeld serieus durven te nemen, dan verandert er iets fundamenteels aan hoe wij de werkelijkheid zien. Wij weten dat onze kosmos ooit is begonnen vanuit één klein punt, dat het ooit is begonnen met de Big Bang, en dat het ooit, miljarden jaren van nu zal eindigen hetzij met het uitdoven van alle energie, hetzij met het weer ineenschrompelen van alle materie tot één punt. De natuurkundigen zijn daar nog niet uit, welk scenario het meest aannemelijk is. Naast dit beeld zetten wij nu een ander beeld. Volgens het beeld van de schrijver van de brief aan Ephesiërs is er naast aarde, water, wind en vuur: wij zouden zeggen: naast atomen, quarks en neutrino's, ook een andere kracht aanwezig, de kracht van de liefde van God, die in elk geval hier op aarde woning heeft gemaakt. Liefde is de 'stuff' waar de kosmos van is gemaakt, zo zou hij het nu zeggen.

Dat is een uitnodiging, als je zo durft te kijken. Een uitnodiging om gespitt te zijn op plekken waar de liefde, waar God al zichtbaar wordt. Het is in dankbaarheid accepteren dat die liefde niet veraf gebleven is, maar concreet onder ons heeft gewoond. Waar dan? De schrijver van Ephesiërs is helemaal weg van Jezus, om het even populair te zeggen. *Geloven* is geloven achter Jezus aan. *Hopen* is hopen op datgene wat van te voren al beloofd was in Jezus. *Liefhebben* is handen en voeten geven aan waar Jezus voor staat. Het is een en al love, love, love, wat hier de klok staat.

Dat was aan het eind van de eerste eeuw gewaagd, dat is het nu nog meer. Waar wij gewend zijn geraakt aan mensen van macht, aan politici die zich vaak door eigenbelang laten leiden, daar durft die leerling van Paulus het te hebben over de stille maar o zo doordringende kracht van de liefde. En wij waren voorbestemd om daar iets mee te doen. Wat die schrijver al om zich heen ziet aan daden van solidariteit,

aan liefde, daarvan zegt hij: dat was al voor jullie, dat was al voor ons weggelegd vòòr de grondlegging van de wereld. Dus tel nog maar eens goed tot tien voordat je zegt: 'ik doe niet mee'. Zo wordt de liefde die er nu is teruggeprojecteerd, en daarmee ook verankerd.

Daarom heb ik ook die tekst uit Spreuken 8 laten horen. Daar gebeurt precies hetzelfde. De schrijver van Spreuken is onder de indruk van wat hij om zich heen ziet aan wijsheid, aan de orde der dingen. En dan vertelt hij hoe de Wijsheid vòòr alle andere dingen door de Eeuwige, Hij zij geprezen, geschapen werd. Het gevolg daarvan is groot, namelijk dat sporen van die Wijsheid in alles te vinden zijn waar je iets van orde, van wijsheid kunt vinden. Gelukkig is de mens die naar de wijsheid luistert, die zijn of haar leven ook met wijsheid vormgeeft. Precies dezelfde manier van denken heeft die leerling van Paulus over de liefde. De liefde staat aan het begin, voor wie haar zoekt zijn haar sporen over al te vinden, en aan jou is het om haar verder te dragen.

Nu het tweede beeld dat mij trof. Aan het eind van de dankzegging staat een bijzonder beeld: dat wij gemerkt zijn met een stempel. Tegenwoordig zou je spreken van een tattoo die we allemaal hebben. De schrijver zegt dan: het is het '*stempel van de heilige Geest die ons beloofd is als voorschot op onze erfenis*'. Dat beeld van een voorschot valt in deze tijd van het jaar goed te begrijpen. Velen van ons zullen er op uit trekken naar een camping of appartement. Velen van ons reserveren al in de winter. Dat kan dan alleen als je al in de winter een voorschot betaalt, een deel van het totaalbedrag. De droomplek in de zomer is alleen bereikbaar dankzij een vooruitbetaling in de winter. De eigenaar van de zomerbestemming heeft dat geld ook nodig om de camping in het voorjaar zomerklaar te gaan maken. Zonder mensen die in de winter het voorschot betalen, geen prachtige accommodatie in de zomer. In de bijbeltekst belooft Paulus de gemeente een prachtige erfenis dankzij wat Jezus gedaan heeft, een toekomst van verlossing. En dan gebruikt hij ook het beeld van een *voorschot* op die mooie toekomst: de heilige Geest is daar het teken van, het onderpand, het voorschot dat God heeft uitgedeeld. Het voorschot in de winter maakt de zomer mogelijk. [2]

Op welke manier laat de heilige Geest ons inzien dat we dat voorschot op die mooie toekomst hebben? God in wie wij de belofte hebben van zijn nieuwe wereld, wordt zichtbaar als een zaadje dat in ons mensen wordt geplant. Wij zijn bedoeld om eens in de zomer uit te groeien tot een prachtige tuin vol bomen, bloemen en planten. Zo doet de Geest ons vooruithopen op de toekomst van God. Met dat voorschot in de rug krijgen wij moed om in onze woorden en daden God aan het licht te laten komen. In het donker dat onze wereld vaak is kan het licht worden, zoals wij zullen zingen:

*Uit uw verborgenheid
ontsteekt Gij licht op aarde,
wilt Gij ons warmen met
de gloed van uw genade.
Wij delen met elkaar
het licht, het lied, de zegen.
Wij zijn uw kandelaar,
wij gaan het donker tegen.*

Noten

[1] Dat komt van Ernest Best, ter plekke. Het commentaar van Best is een van die zeldzame commentaren waarin wel eens iets te lachen valt!

[2] Dit beeld komt bijna letterlijk uit *De Eerste Dag*. Het was te mooi om niet te gebruiken.

Gebruikte literatuur:

- Bart Ehrman, *The New Testament, a historical introduction to the early Christian writings*
- Ernest Best, *Ephesians* [serie: ICC]
- G.H. van Kooten, 'Ephesiërs', in: *De bijbel literair*
- Andrew T. Lincoln, *Ephesians* [serie: Word Biblical Commentary]
- Bart Roebben, 'Begenadigd inzicht'. In: *De bijbel spiritueel*
- Diversen: in *De Eerste Dag*, bij 22 juli 2018